

Na osnovu člana 16. stav 4. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona–Prečišćen tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 7/10) na prijedlog Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Vlada Zeničko-dobojskog kantona na 61. sjednici, održanoj dana 30.06.2016. godine, donosi

ZAKLJUČAK

I.

Usvaja se Akcioni plan u oblasti invalidnosti za područje Zeničko-dobojskog kantona, za period od 2016. do 2018. godine.

II.

Zaključak stupa na snagu danom donošenja.

Broj: 02-_____ /16.

Datum, 30.06.2016. godine

Z e n i c a

PREMIJER

Miralem Galijašević

DOSTAVLJENO:

1x Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice,

1x a/a.

Prijedlog

FEDERALNI PROGRAM

ZA ORGANIZACIJE OSOBA SA INVALIDITETOM
U LOKALNIM ZAJEDNICAMA

STVARANJE PREDUSLOVA ZA OSTVARIVANJE
CILJEVA STRATEGIJE ZA IZJEDNAČAVANJE
MOGUĆNOSTI
ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Zeničko-dobojski kanton

Akcioni plan u oblasti invalidnosti

za period od 2016. do 2018. godine

KOALICIJA ORGANIZACIJA OSOBA
S INVALIDITETOM
ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA

Prijedlog

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Zeničko-dobojski kanton

Akcioni plan u oblasti invalidnosti

za period od 2016. do 2018. godine

ZENIČKO DOBOJSKI KA

Sadržaj:

1. UVOD	2
1.1. Pravno institucionalni osnov za donošenje LPAI	2
1.2. Važnost uključivanja LPAI u Kantonalne/lokalne Strategije	4
1.3. Opis procesa izrade Nacrta Lokalnog plana akcije u oblasti invalidnosti ZDK.....	5
1.4. Radne grupe Koalicije OOSI ZDK.....	7
1.5. Metodologija izrade LPAI	8
1.6.1. Situaciona analiza	8
1.6.2. Analiza trenutnog stanja u oblasti invalidnosti ZDK.....	12
2. PLAN MJERA I RJEŠENJA KOJE TREBA PROVESTI,PRIORITETNE OBLASTI U ZDK – POTREBE I RJEŠENJA.....	20
2.1. PRIORITETNA OBLAST: PRISTUPAČNOST	21
2.2. PRIORITETNA OBLAST: SERVISI PODRŠKE	25
2.3. PRIORITETNA OBLAST: OBRAZOVANJE.....	32
3. MONITORING I PRAĆENJE PROVOĐENJA LPAI U ZENIČKO-DOBOJSKOM KANTONU.....	36

FEDERALNI PROGRAM ZA ORGANIZACIJE OSOBA SA INVALIDITETOM U LOKALNIM ZAJEDNICAMA:

Stvaranje preduslova za ostvarivanje ciljeva za implementaciju Strategije za izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Ovaj dokument je izrađen uz finansijsku podršku **Vlade FBiH i Federalnog ministarstva rada i socijalne politike**, a u okviru projekta „**Akcioni planovi za ostvarivanje ciljeva strategije u oblasti invalidnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine**“, koji implementira Udruženje za pomoć osobama sa poteškoćama u razvoju „Svjetlost“ i Koalicija organizacija osoba sa invaliditetom ZDK.

Članice Koalicije OOSI ZDK :

1. Udruženje građana za pomoć osobama sa poteškoćama u razvoju „Svjetlost“ Zenica,
2. Savez slijepih osoba Zeničko-dobojskog kantona,
3. Udruženje građana „Humanost-societas humanitatis“ Zenica,
4. Udruženje „Svijet u slikama“ Zenica,
5. Udruženje „Lotos“ Zenica
6. Udruženje gluhih i nagluhih osoba ZE-DO kantona,
7. Udruženje „Dlan“ Zenica,
8. Udruženje građana oboljelih od mišićne distrofije ZDK,
9. Udruženje slijepih građana općine Visoko

Sadržaj ovog dokumenta je isključivo odgovornost Koalicije organizacija osoba sa invaliditetom ZDK koju predstavlja Udruženje građana za pomoć osobama sa poteškoćama u razvoju „Svjetlost“ Zenica.

Autori:

Grupa autora članova Koalicije organizacija osoba sa invaliditetom ZDK .

Saradnici:

Murisa Begagić
Husein Kubat
Amela Šekić
Senad Sejmenović
Elmedin Jusić
Zoran Radić
Samir Mulić
Mirsad Garanović
Selvedin Dedić
Suad Skopljak

1. UVOD

Istraživanja i procjene rađene prethodnih nekoliko godina govore da čak oko 10% stanovnika Bosne i Hercegovine ima neki od oblika invalidnosti, a da je oko 30% ukupnog stanovništva posredno ili neposredno suočeno sa posljedicama invalidnosti. UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom u preambuli navodi da: *“Invalidnost proističe iz interakcije osoba s invaliditetom sa barijerama u okruženju i barijerama koje se odražavaju u stavovima zajednice a otežavaju puno i efektivno učešće osoba sa invaliditetom u društvu na jednakoj osnovi sa ostalim članovima tog društva”*. Ovakva definicija jasno ukazuje na društvenu dimenziju invalidnosti i ključni utjecaj prepreka koje postoje u društvu i okruženju, a koje sprečavaju osobe sa invaliditetom da učestvuju u aktivnostima zajednice na ravnopravnoj osnovi kao i ostali građani.

1.1. PRAVNO INSTITUCIONALNI OKVIR

Pravno-institucionalni okvir za donošenje Lokalnog plana akcije oblasti invalidnosti (u daljem tekstu LPAI) su međunarodni pravni instrumenti koje je BiH ratificirala i koji su sastvani dio Ustava BiH, ustava entiteta i kantona, kao i domaća zakonska regulativa za oblast invalidnosti. Lokalni plan akcije (LPAI) je strateški dokument koji se bavi unapređenjem kvalitete života i prava osoba sa invaliditetom u jednoj zajednici i povezuje konkretne mjere i akcije da se na potrebe i prava osoba sa invaliditetom odgovori na adekvatan sistemski način u skladu sa resursima i razvojem zajednice. Lokalni plan akcije je rezultat realizacije jednog od općih ciljeva temeljnog dokumenta-Strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba sa invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine u 2011-2015 godine ili obaveze i usklađivanja postojećih propisa koji se odnose na invalidnost sa Evropskim standardima u procesu pridruživanja Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji.

Lokalni plan akcije ¹(LPAI) zasniva se na dokumentima:

- **„Standardna pravila UN za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom“** iz 1993. god., koja je Vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojilo u septembru 2003. god., i koja predstavljaju smjernice i minimalne standarde koje treba dalje razrađivati zakonima da bi se stvorio pravni i institucionalni okvir za izjednačavanje mogućnosti koje se pružaju osobama s invaliditetom.
- **„Konvencija UN o pravima osoba s invaliditetom“** iz 2006. god. kojom borba protiv diskriminacije i izjednačavanja mogućnosti OSI postaju i zakonska obaveza za sve članice UN koje su je ratificirale, a među njima je i naša država.
- **„SP Agenda 22“** je metoda za primjenu Standardnih pravila UN koja pomaže pri donošenju planova na nivou lokalnih zajednica u oblasti invalidnosti. Ova metoda je usvojena „Politikom u oblasti invalidnosti u BiH“.

¹ LPAI – Lokalni akcioni plan u oblasti invalidnosti

- „**Politika u oblasti invalidnosti u BiH**“ („Službeni glasnik BiH“, broj 76/08) dokument usvojen na nivou države u maju 2008. godine, je novi pristup u oblasti invalidnosti koji se temelji na ljudskim pravima i socijalnom modelu i predstavlja sveobuhvatan pogled na pitanja invaliditeta, koji rješenja za OSI kreira i primjenjuje kroz multisektoralni pristup uz učešće svih relevantnih aktera na nivou zajednice. (Ispoštovana gore navedena dokumenta).
- „**Strategija i Plan akcije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom u Federaciji BiH 2011-2015**“ donesena 2009. godine u cilju stvaranja uslova za implementaciju „Politike u oblasti invalidnosti u BiH“. Opći ciljevi ove strategije su:
 1. Svako ministarstvo u Vladi FBiH će pripremiti Akcioni plan za implementaciju aktivnosti za koje je zaduženo u Strategiji, u roku od šest mjeseci od usvajanja Strategije;
 2. Svako ministarstvo u Vladi FBiH će u budžetu za 2011. godinu uvesti budžetski kod koji će imati naziv „Implementacija Strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom“;
 3. Kantonalne vlade i općinske vlasti će do kraja godine donijeti svoje akcione planove za implementaciju aktivnosti za koje su zadužene u Strategiji, u roku od šest mjeseci od usvajanja Strategije;
 4. Kantonalne vlade i općinske vlasti će u Budžetu za 2013. godinu uvesti budžetski kod koji će imati naziv „Implementacija Strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom“;
 5. Vlada FBiH će obezbijediti institucionalno praćenje stanja u oblasti invalidnosti, primjenu zakona koji reguliraju oblast invalidnosti, te praćenje implementacije ove Strategije, kroz osnivanje Ureda Vlade FBiH za pitanja invaliditeta. Ured bi se osnovao u roku od godinu dana od usvajanja Strategije.

U lokalni plan akcije uključene su oblasti: **Pristupačnost, Servisi podrške i Obrazovanje** koje su od značaja za položaj osoba sa invaliditetom u društvu i mogu znatno doprinijeti ostvarenju strateškog cilja i općih ciljeva:

Strateški cilj: Unaprijediti kvalitetu života i prava osoba sa invaliditetom u Zeničko-dobojskom kantonu.

Opći ciljevi:

1. Vlada Zeničko-dobojskog kantona će u 2016. godini donijeti i usvojiti lokalni plan akcije (LPAI)
2. Vlada Zeničko-dobojskog kantona će u budžet za 2017. godinu uvrstiti kod „implementacija lokalnog akcionog plana“

3. Općinske vlasti će donijeti i usvojiti lokalni plan akcije za općine Zeničko-dobojskog kantona.
4. Općinske vlasti općina Zeničko-dobojskog kantona će u budžet za 2017. godinu uvrstiti kod „implementacija lokalni plan akcije“

Plan sadrži identifikovane potrebe osoba sa invaliditetom, postojeće resurse, detaljne karakteristike potreba, opis rješenja, mjera i koraka koje treba poduzeti, vremenske rokove za realizaciju definiranih aktivnosti, subjekte odgovorne za realizaciju i provođenje mjera i izvore financiranja.

Međunarodna konvencija o pravima osoba sa invaliditetom definira termin **“osoba sa invaliditetom”** kao “osobu sa urođenom ili stečenom fizičkom, senzornom, intelektualnom ili emocionalnom umanjenom sposobnošću koje uslijed društvenih ili drugih prepreka nemaju mogućnost ili imaju smanjene mogućnosti da se uključe u aktivnosti društva na istom nivou sa drugima, bez obzira na to da li mogu da se ostvaruju pomenute aktivnosti uz upotrebu tehničkih pomagala ili uz službe podrške”.

Standardna pravila Ujedinjenih nacija za izjednačavanje mogućnosti koje se pružaju osobama s invaliditetom definišu termin **“izjednačavanje mogućnosti”** kao “proces kojim različiti djelovi društva i okoline, kao što su službe, djelatnosti, informisanje i dokumentacija, postaju dostupni svima, posebno osobama sa invaliditetom”.

Osobe sa invaliditetom su ranjivi sloj društva kome je potrebno posvetiti posebnu pažnju da bi ravnopravno sa drugim građanima uživali svoja osnovna ljudska prava i živjeli normalno. S druge strane poznato je i to da se ni najbolji resursi ne mogu efikasno iskoristiti ako ne postoji plan za njihovo namjensko korištenje, nadgledanje i evaluaciju.

Svrha izrade LPAI ogleda se u potrebi etapnog i kontinuiranog zajedničkog rada na stvaranju pogodnog okruženja za cijeli Zeničko-dobojski kanton.

1.2 VAŽNOST UKLJUČIVANJA LPAI U KANTONALNE/LOKALNE STRATEGIJE

„Strategija i Plan akcije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom u Federaciji BiH 2011-2015“ jasno ukazuje na obavezu da kantonalne vlade i općinske vlasti donesu svoje akcione planove u oblasti invalidnosti i da u budžetima uvedu budžetski kod koji će imati

naziv „Implementacija Strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom“.

Do danas, politika u oblasti invalidnosti nije uvedena u kantonalne i lokalne politike, kantonalne i lokalne vlasti nemaju plan politike u oblasti invalidnosti, a ²OOSI i ³OSI nisu uključene u kreiranje politika i planiranja na kantonalnom i lokalnom nivou.

Ovoj oblasti treba posvetiti posebnu pažnju kako bi osobe s invaliditetom (u daljem tekstu OSI) mogle ravnopravno sa drugima uživati svoja osnovna ljudska prava i živjeti normalno. Najveći broj konkretnih potreba OSI nastaju i dešavaju se upravo na nivou kantona/lokalne zajednice, ali se tu mogu i najbolje riješiti. To ukazuje na potrebu potpunog uključivanja pitanja invalidnosti u sva kantonalna/lokalna strateška dokumenta.

Lokalni akcioni plan u oblasti invalidnosti (LPAI) je strateški dokument koji povezuje konkretne mjere i akcije koje treba poduzeti da bi se na adekvatan način odgovorilo na potrebe i prava OSI u lokalnoj zajednici. Kroz LPAI je omogućeno da OSI i organizacije osoba s invaliditetom (u daljem tekstu OOSI) imaju kreativniju ulogu u iniciranju i unaprijeđenju postojećih i stvaranju novih uvjeta za ravnopravno učešće u svim oblastima života lokalne zajednice, u partnerstvu sa institucijama vlasti i ostalim subjektima od značaja.

Ovakvim planskim i sistemskim pristupom rješavanju potreba OSI, gdje su OSI bile uključene u njihovom prepoznavanju i definiranju koraka ka njihovom prevazilaženju, adekvatnije bi se iskoristila već postojeća sredstva namijenjena ovoj populaciji. Uz stalnu primjenu univerzalnog dizajna i standarda za OSI bi se spriječilo da se sredstva koriste na neadekvatan način (primjer najveći broj prilaznih rampi nije izgrađen po odgovarajućim standardima).

Neophodna sredstva za implementaciju LPAI bi se osigurala, prema nadležnostima, sa svih kantonalnih nivoa vlasti kako je i predviđeno zakonskom regulativom, ali i kroz učešće lokalnih zajednica, kroz različite projekte OOSI, radom volontera u zajednici, prikupljanjem donacija, organiziranjem različitih dobrotvornih akcija.

1.3 OPIS PROCESA IZRADE NACRTA LOKALNOG PLANA AKCIJE U OBLASTI INVALIDNOSTI ZDK

Federalni program za OOSI u lokalnim zajednicama „Akcioni planovi za ostvarivanje ciljeva strategije u **oblasti invalidnosti FBiH**“ ima za cilj upravo sistemsko rješenje u oblasti invalidnosti u FBiH kroz usvajanje „Strategije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom FBiH“, a kojeg zajednički realiziraju Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike i OOSI koje djeluju na području FBiH.

² OOSI - Organizacije osoba sa invaliditetom

³ OSI - Osobe sa invaliditetom

Akциони plan u oblasti invalidnosti Zeničko-dobojskog kantona

U okviru spomenutog federalnog programa, na sastanku Radne grupe 06. 08. 2013. godine u prostoru „Doma Penzionera“ u Zenici formirana je „Koalicija organizacija osoba s invaliditetom sa područja Zeničko-dobojskog kantona“ s ciljem izrade Nacrta i implementacije dijela prioriteta planova akcija u oblasti invaliditeta u lokalnim zajednicama, kao i njihove promocije. Ova Koalicija broji 9 OOSI i to:

1.	Udruženje građana za pomoć osobama sa poteškoćama u razvoju „Svjetlost“ Zenica; Goraždanska 68. Zenica	Murisa Begagić, predsjednica	Ug.svjetlostt@hotmail.com Tel/fax 032/200-670 Mob. 061/783-283
2.	Savez slijepih osoba Zeničko-dobojskog kantona; Prve Zeničke brigade 15a.Zenica	Senad Sejmenović, predsjednik	Susg.zdk@bih.net.ba Tel/fax 032/425-454
3.	Udruženje građana „Humanost-societas humanitatis“ Zenica; Saliha Cakana Mulalića 5.Zenica	Hajra Kadić, koordinator	humanost@bih.net.ba Tel/fax 032 Mob. 061/711-335
4.	Udruženje „Svijet u slikama“ Zenica; Mejdandžik 9a. Zenica	Nirvana Skopljak, predsjednica	svijetuslikama@hotmail.com Tel/fax Mob. 061/776-593
5.	Udruženje „Lotos“ Zenica; Crkvice 60. Zenica	Ajša Hadžihalilović, predsjednica	lotos@bih.net.ba Tel/fax Mob. 061/186-955
6.	Udruženje gluhih i nagluhih osoba ZDK; Travnička cesta 42. Zenica	Enver Krehić, Sekretar	Tel/fax. 032/ 424-966 Mob. 062/802-323
7.	Udruženje „Dlan“ Zenica; Bulevar E.Arnautovića 3.Zenica	Selvedin Dedić, predsjednik	Dlan_ze@hotmail.com Tel/fax Mob. 061/401-852
8.	Udruženje građana oboljelih od mišićne distrofije; Fakultetska 16. Zenica	Mirsad Garanović, direktor	u.g.o.d.ze@hotmail.com Mob. 063/393-630
9.	Udruženje slijepih općine Visoko;	Elmedin Jusić, predsjednik	Usov.visoko@gmail.com Tel. 032/732-500 Mob. 061/774-426

Radna grupa Koalicije je u periodu oktobar 2013. do juni 2014. godine prošla predviđenu obuku za izradu planova akcija u oblasti invalidnosti, odabrala prioritete oblasti za izradu Nacrta lokalnih planova akcija u oblasti invalidnosti i uradila popis potreba OSI i postojećih resursa u zajednici. Uz koordinaciju Udruženja građana za pomoć osobama sa poteškoćama u razvoju „Svjetlost“ Zenica, razvijen je „Nacrt Lokalnog plana akcija za period 2016. - 2018. godine“ za područje ZDK, koji će biti ponuđen kantonalnoj vladi i lokalnim vlastima na usuglašavanje.

Nacrt lokalnog akcionog plana u oblasti invalidnosti prezentiran je nadležnim tijelima i organima vlasti Zeničko-dobojskog kantona, te prošao javnu raspravu. Na nacrt LPAI su dati prijedlozi, sugestije i mišljenja nadležnih ministarstava Zeničko-dobojskog kantona i to : Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta, Ministarstva Zdravstva, te Ministarstva za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline. Isti prijedlozi su uvršteni u dokument, tekst je redefinisan, usklađen i kao konačan prijedlog usaglašen kompletan Nacrt lokalnog akcionog plana u oblasti invalidnosti za period 2016.-2018. godine. Sva procedura javne rasprave i usaglašavanja navedenog dokumenta, odvijala se uz koordinaciju, podršku i saradnju Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Zeničko-dobojskog kantona.

1.4 RADNE GRUPE KOALICIJE OOSI ZDK

Radnu grupu –grupu za istraživanje i prikupljanje materijala za izradu ovog Nacrta LPAI čine:

1. Amela Šekić, Savez slijepih ⁴ZDK, pravnik u Savezu slijepih ZDK, predsjednik radne grupe;
2. Enver Krehić, Udruženje gluhih i nagluhih osoba ZDK, predsjednik Udruženja, član radne grupe;
3. Zoran Radić, Udruženje „Svijet u slikama“ član Udruženja, član radne grupe;
4. Murisa Begagić, defektolog, predsjednica Udruženja „Svjetlost“, član radne grupe;
5. Husein Kubat, nastavnik predsjednik UO Udruženja „Svjetlost“, član radne grupe;
6. Hamza Dizdarević, nastavnik, član Udruženja „Svjetlost“ Zenica, član radne grupe;
7. Elmedin Jusić, predsjednik Udruženja slijepih općine Visoko, član radne grupe;
8. Senad Sejmenović, predsjednik Saveza slijepih ZDK, član radne grupe.

Članovi radne grupe za lobiranje:

1. Selvedin Dedić, Udruženje „Dlan“ Zenica, predsjednik Udruženja, predsjednik radne grupe;
2. Suad Skopljak, Savez slijepih osoba Zeničko-dobojskog kantona, član Saveza, član radne grupe;
3. Samir Mulić, Udruženje „Dlan“, socijalni radnik u Udruženju „Dlan“, član radne grupe.

Članovi grupe za medije

1. Hajra Kadić, Udruženje „Humanost-societas humanitatis“ uposlenik Udruženja, predsjednik radne grupe;
2. Džermanina Alispahić, Udruženje „Svijet u slikama“, član Udruženja, član radne grupe;
3. Lara Šunjić, Udruženje „Lotos“ član Udruženja, član radne grupe.

⁴ ZDK – Zeničko-dobojski kanton

Članovi Grupe za izradu akcionog plana

1. Senad Sejmenović, „Savez slijepih osoba ZDK“, predsjednik Saveza, predsjednik radne grupe;
2. Mirsad Garanović, Udruženje građana oboljelih od mišićne distrofije“ direktor Udruženja, član radne grupe;
3. Jusić Elmedin, Udruženje slijepih osoba općine Visoko, predsjednik Udruženja, član radne grupe.
4. Husein Kubat, Udruženje “Svjetlost”, predsjednik Upravnog odbora Udruženja i član radne grupe.

1.5 METODOLOGIJA IZRADE LPAI

Kao **metodološka osnova** za izradu ovog plana korištena je *Agenda 22*, strategija koja se u međunarodnim okvirima najčešće koristi za izradu planova i politika u oblasti invalidnosti, a razvio ju je Švedski pokret osoba s invaliditetom. Bazirana je na *UN Standardnim pravilima za izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom*, kao i *UN Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom*. Uz to, ova metoda je usvojena i *Politikom u oblasti invalidnosti u BiH*, tako da se može smatrati relevantnim metodološkim okvirom za izradu ovog plana, ali i za njegovu kasniju implementaciju i praćenje nivoa realizacije i efekata predviđenih mjera. Ovaj akcioni plan se odnosi na sve osobe sa invaliditetom, bez obzira na uzroke nastanka invalidnosti, a fokusiran je na oblasti ***Pristupačnost, Servisi podrške i Obrazovanje***.

1.6. SITUACIONA ANALIZA

1.6.1. STANJE PO OPĆINAMA/GRADU U ZDK-u

Zeničko-dobojski kanton je jedan od deset kantona Federacije Bosne i Hercegovine. Kanton je smješten u centralnom dijelu Bosne i Hercegovine sa sjedištem u Zenici. Zeničko-dobojski kanton graniči sa Sarajevskim, Tuzlanskim i Srednjobosanskim kantonom, te sa Dobojskom i Banjalučkom regijom. Površina kantona iznosi 3.343,3 km² što čini 12,8% površine Federacije Bosne i Hercegovine. Na Zeničko-dobojskom kantonu živi 398000 stanovnika. Kanton se sastoji od 12 općina i to: Breza, Doboju Jug, Kakanj, Maglaj, Olovo, Tešanj, Vareš, Visoko, Zavidovići, Zenica, Žepče i Usora.

Stanje po općinama je:

1.6.1.1. Zenica je grad u Zeničko-dobojskom kantonu, u srednjem dijelu Bosne i Hercegovine. Ekonomsko je središte geografske regije Srednje Bosne i pored Travnika i Bugojna najvažniji grad tog dijela države. Prostire se na površini od 558,5 km². Po posljednjem službenom popisu stanovništva iz 1991. godine, općina Zenica imala je 145.517 stanovnika, raspoređenih u 81 naselju. Etnički sastav općine Zenica izgleda

ovako: Bošnjaci čine 55,22 %, Hrvati 14,56%, Srbi 15,41%, Jugoslaveni 10,75% i ostali 3,16%. U Zenici postoji više ustanova i to: JU Centar za socijalni rad, JU Kantonalna bolnica Zenica, JU Kantonalni Zavod za javno zdravstvo, JU Dom zdravlja Zenica, Zavod za medicinu rada Željezara „Zenica, JU Dom za stara lica Zenica i penzionerski dom, JU Centar za djecu i odrasle osobe sa posebnim potrebama u čijem sastavu je i Centar za rano otkrivanje i podsticaj razvoja. Pored ovih ustanova Zenica ima i 9 predškolskih ustanova, 21 osnovnu školu, te 12 srednjih škola. U Zenici postoji i organizacija/ustanova za smještaj i brigu o zdravlju lica treće životne dobi „Ruhama“ Zenica, te "Medica" Zenica, stručna nevladina organizacija, koja pruža psiho-socijalnu i medicinsku podršku ženama i djeci žrtvama ratnog, a potom i poratnog nasilja, uključujući žrtve ratnih silovanja i ostalih oblika ratne torture, te seksualnog nasilja u mirnodopskim uslovima.

1.6.1.2. Općina Breza se prostire na teritoriji od 83 km². Nalazi se u sastavu Zeničko-dobojskog kantona i graniči sa četiri općine: Ilijaš, Kakanj, Vareš i Visoko. Po posljednjem službenom popisu stanovništva iz 1991. godine, općina Breza imala je 17.317 stanovnika, raspoređenih u 28 naselja. Etnički sastav je slijedeći: Bošnjaci čine 75,52%, Srbi 12,25%, Hrvati 4,91%, Jugoslaveni 5,78% i ostali 1,54%. U Brezi postoji Centar za socijalni rad, Ju Dom zdravlja Breza, te 2 osnovne škole, 2 srednje škole i jedna predškolska ustanova.

1.6.1.3. Doboju je općina nastala nakon Dejtonskog sporazuma od dijela prijeratne općine Doboju. Nalazi se u Zeničko-dobojskom kantonu i graniči sa općinom Tešanj i Usora. Spada u red najmanjih općina u Bosni i Hercegovini. Prostire se na površini od 10,2 km², broji 4500 stanovnika. Etnički sastav stanovništva izgleda ovako: Bošnjaka je 99%, a Hrvata i Srba po 1%. Općina Doboju ima Polikliniku sa dnevnom bolnicom, a u sastavu Općine i Službu za civilnu zaštitu i zajedničke poslove, te jednu osnovnu školu.

1.6.1.4. Općina Kakanj prostire se na teritoriji od 462 km². Po posljednjem službenom popisu stanovništva iz 1991 godine, općina Kakanj imala je 55.950 stanovnika, raspoređenih u 106 naselja. Etnička struktura stanovništva je slijedeća: Bošnjaka je 54,56%, hrvata 29,59%, Srba 8,80%, Jugoslavena 4,56% i ostali 2,47%. Od ustanova, Kakanj ima Centar za socijalni rad, Dom zdravlja, te 6 osnovnih, 3 srednje škole, kao i dvije predškolske ustanove.

1.6.1.5. Općina Maglaj prostire se na površini od 384 km². Po posljednjem službenom popisu stanovništva 1991. godine, općina Maglaj imala je 43.388 stanovnika, raspoređenih u 56 naselja. Etnička struktura stanovništva je slijedeća: Bošnjaci 45,10%,

srbi 30,68%, Hrvati 19,27%, Jugoslaveni 3,47% i 1,46% ostali. U Maglaju postoji Centar za socijalni rad u čijoj zgradi se nalazi i Centar za osobe sa posebnim potrebama u organizaciji NO „Humanost“. Pored toga Maglaj ima JU Dom zdravlja, te 3 osnovne i 2 srednje škole, kao i 2 predškolske ustanove.

16.1.6. Općina Olovo prostire se na površini od 408 km². Po posljednjem službenom popisu stanovništva iz 1991. godine, općina Olovo imala je 16.956 stanovnika, raspoređenih u 44 naselja. Etnički sastav stanovništva: Bošnjaci 74,89%, Srbi 18,33%, Hrvati 3,78%, Jugoslaveni 1,68% i 0,82% ostali. Od ustanova, u Olovu postoji JU Dom zdravlja, JU Centar za socijalni rad, te 2 osnovne i 1 srednja škola.

1.6.1.7. Općina Tešanj prostire se na površini od 163 km². Općina Tešanj nalazi se na razmeđu srednje i sjeveroistočne Bosne i Hercegovine, a graniči sa općinama Teslić, Doboje, Doboje jug, Usora i Maglaj. Područje općine je nakon završetka rata prostorno reducirano sa 223 km² na 209 km², a nakon formiranja općine Usora površina općine Tešanj je 163 km². Broj stanovnika je 52249, a etnički sastav izgleda ovako: 72,07 su Bošnjaci, 8,41% su Hrvati, Srbi broje 6,33%, Jugoslaveni 2,15% i ostali sa 1,04%. Od ustanova Tešanj ima Opću bolnicu, JU Dom zdravlja, JU Centar za socijalni rad, 9 osnovnih škola, 3 srednje škole, 7 predškolskih ustanova, kao i Centar za djecu i omladinu sa posebnim potrebama.

1.6.1.8. Općina Vareš prostire se na površini od 390 km². Po posljednjem službenom popisu stanovništva iz 1991. godine, općina Vareš imala je 22.203 stanovnika, raspoređenih u 85 naselja. Etnički sastav stanovništva izgleda ovako: Hrvati 40,60%, Bošnjaci 30,23%, Srbi 16,41%, Jugoslaveni 9,32%, ostali 3,44%. U općini Vareš postoji Centar za socijalni rad, dom zdravlja, biblioteka i 3 osnovne škole.

1.6.1.9. Općina Visoko se prostire na površini od 230,8 km² i nalazi se središnjem dijelu Bosne i Hercegovine. Na popisu 1991. godine općina Visoko imala je 46.160 stanovnika što na površini od 231 km² dostiže 197,32 stanovnika na km². Nacionalni sastav stanovništva po popisu iz 1991. godine izgleda ovako: Bošnjaci 74,46%, Srbi 16,18%, Hrvati 4,07%, Jugoslaveni 3,17% i ostali 2,14%. Visoko ima više javnih ustanova i to: Dom zdravlja Visoko, Centar za socijalni rad Visoko, JU za predškolski odgoj i obrazovanje, JU Gradska biblioteka Visoko, JU Centar za kulturu i edukaciju Visoko, te 6 osnovnih škola, 1 osnovnu muzičku školu, kao i 4 srednje škole.

1.6.1.10. Zavidovići su grad općina u Federaciji Bosne i Hercegovine. Grad se nalazi u Zeničko-dobojskom kantonu, 42 kilometra sjeverno od Zenice. Prostire se na površini od 531 km². Po posljednjem službenom popisu stanovništva iz 1991 godine, općina Zavidovići imala je 57.164 stanovnika, raspoređenih u 55 naselja. Etnički sastav stanovništva je slijedeći: Bošnjaci 59,82%, Srbi 20,36%, Hrvati 13,25%, Jugoslaveni 4,76% i ostali 1,79%. U zavidovićima ima nekoliko javnih ustanova: JU Centar za socijalni rad Zavidovići, JU Dom zdravlja Zavidovići, JU Javna biblioteka Zavidovići, JU Centar za kulturu Zavidovići, Ju Gradski dječiji vrtić Zavidovići, kao i 7 osnovnih i 3 srednje škole. „Prva osnovna škola“ Zavidovići posjeduje lift za osobe sa invaliditetom.

1.6.1.11. Žepče je općina u Zeničko-dobojskom kantonu. Grad Žepče je smješten u srednjoj Bosni, na putnoj komunikaciji M-17 (na sredini puta između Zenice i Doboja). Općina Žepče prostire se na površini od 395 km². Po posljednjem službenom popisu stanovništva iz 1991. godine, općina Žepče imala je 22.966 stanovnika, raspoređenih u 23 naselja, a etnički sastav stanovništva izgleda ovako: Bošnjaci 47,11%, Hrvati 39,62%, Srbi 10,14%, Jugoslaveni 4,21% i ostali sa 1,70%. U Žepču ostoji više javnih ustanova: JU Centar za socijalni rad Žepče, Dom zdravlja sa stacionarom Žepče, Dom kulture Žepče, Opća biblioteka, 4 osnovne škole, 1 osnovna muzička škola, 3 srednje škole i dvije predškolske ustanove.

1.6.1.12. Usora je općina u Zeničko-dobojskom kantonu, a nalazi se između Doboja i Tešnja. Općina Usora prostire se na površini od 46 km². Prije rata u Usori je živjelo oko 8.500 osoba od kojih su većina bili Hrvati. Za vrijeme rata u BiH, broj stanovnika se smanjio, tako da Usora danas broji samo 5.000 stanovnika. U Usori postoji JU Dom zdravlja, te 1 osnovna i 1 srednja škola.

1.6.2. ANALIZA TRENUTNOG STANJA U OBLASTI INVALIDNOSTI ZDK

Zatečeno stanje u oblasti invalidnosti na području ZDK

OBLAST SOCIJALNE ZAŠTITE, ZAŠTITE CIVILNIH ŽRTAVA RATA I ZAŠTITE PORODICE SA DJECOM

U kantonima Federacije BiH je većina nadležnosti iz oblasti invalidnosti dodijeljena ministarstavima za rad i socijalnu politiku i manjim dijelom ministarstvima obrazovanja i zdravstva, a tek u novije vrijeme i drugi resori (kao što su urbanizam i građenje, industrija, saobraćaj i komunikacije) preuzimaju dio nadležnosti vezanih za pitanja od interesa za osobe sa invaliditetom.

Jedan od uzroka trenutno jako teškog položaja osoba sa invaliditetom, između ostalog, leži i u podijeljenoj nadležnosti u mnogim oblastima između različitih nivoa vlasti u Federaciji BiH, a da pri tom ne postoji odgovarajuća komunikacija i saradnja između nadležnih institucija Federacije BiH i kantona. Ovakvo stanje često dovodi do situacije da osobe sa invaliditetom ne znaju gdje mogu ili gdje bi trebale ostvariti svoje pravo. Uglavnom se za rješavanje bilo kojeg problema upućuju u ustanove socijalne zaštite, pokazujući tako da se osobe sa invaliditetom tretiraju isključivo kao socijalna kategorija, iako bi, uz uklanjanje barijera, mogli biti jednako korisni članovi društva.

U Zeničko-dobojskom kantonu, kao što je to slučaj i sa drugim kantonima, ne postoji jedinstvena evidencija (registar) osoba sa invaliditetom koji bi trebao biti polazna osnova za sistematsko i ciljano planiranje i provođenje mjera koje bi unaprijedile položaj osoba sa invaliditetom. Nema preciznih i pouzdanih podataka o karakteru, vrstama i stepenu invalidnosti, a ne postoje ni statistički podaci o osobama sa invaliditetom na državnom nivou. Pri Ministarstvu za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK postoje podaci o civilnim licima sa invaliditetom od 90 i 100% invalidnosti. Tačan broj bi se mogao utvrditi nakon popisa stanovništva što bi bilo značajno za izradu jedinstvene baze podataka.

Nesumnjivo je, međutim, da ova populacija spada u jednu od najsiromašnijih i najmarginaliziranih društvenih grupa. Kao jedan od glavnih razloga nekompletne evidencije o broju, karakteristikama i potrebama OSI leži u nedostatku jasnih ingerencija za formiranje baze podataka. Parcijalne podatke o OSI posjeduju ustanove medicinske i socijalne zaštite, Zavod za zapošljavanje, PIO i nevladine organizacije kao i Institut za medicinsko vještačenje. Među njima nije uspostavljeno informaciono umrežavanje, što je osnovna prepreka za objedinjavanje i kompletiranje podataka.

Akcionni plan u oblasti invalidnosti Zeničko-dobojskog kantona

Na osnovu istraživanja koje je provelo Federalno ministarstvo rada i socijalne politike 2012.godine, dobiven je podatak da se na Zeničko-dobojskom kantonu nalazi :

- *Ukupan broj OSI na području ZDK po vrsti invaliditeta je 8221*

OSI po vrsti invalidnosti	Muške osobe	Ženske osobe	Ukupno
Osobe s tjelesnim smetnjama/fizičkim invaliditetom	1452	1446	2898
Osobe sa senzornim smetnjama	1123	576	1699
Osobe s kombiniranim smetnjama	1713	1911	3624
Ukupno OSI	4288	3933	8221

- *Ukupan broj OSI na području ZDK prema stepenu/grupi invalidnosti*

Stepen invalidnosti / Grupa invaliditeta	Broj osoba	Sredstva koja se izdvajaju u KM Mjesečno
Osobe sa I Grupom invaliditeta	4784	525.091,84
Osobe sa II Grupom invaliditeta	2505	206.211,60
Ukupno osoba sa I i II grupom invalidnosti	7289	731.303,44

- *Broj OSI na području ZDK koji ostvaruju pravo na tuđu njegu i pomoć*

Tuđa njega i pomoć	Broj osoba	Sredstva koja se izdvajaju u KM mjesečno
Osobe sa I Grupom invaliditeta	2304	632.217,60
Osobe sa II Grupom invaliditeta	1975	270.970,00
Ukupno osoba sa I i II grupom invalidnosti	4279	903.187,60

- *Broj OSI na području ZDK koji ostvaruju pravo na ortopedski dodatak*

Ortopedski dodatak	Broj osoba	Sredstva koja se izdvajaju u KM mjesečno
	3029	58.156,80

Navedeni podaci u ove 4 tabele se odnose na osobe sa invaliditetom koji spadaju u kategoriju neratnih invalida sa 100% i 90% invaliditeta.

- *Ukupan broj OSI na području ZDK sa intelektualnim teškoćama je **4.406**, što predstavlja 1,10% od ukupnog broja stanovnika*

OSI s intelektualnim teškoćama	Muške osobe	Ženske osobe	Ukupno
OSI s lakim intelektualnim teškoćama	1470	343	1813
OSI s umjerenim intelektualnim teškoćama	411	162	573
OSI s težim intelektualnim teškoćama	148	124	272
OSI s teškim intelektualnim teškoćama	142	109	251
OSI s kombiniranim teškoćama	1180	317	1497
Ukupno	3351	1055	4406

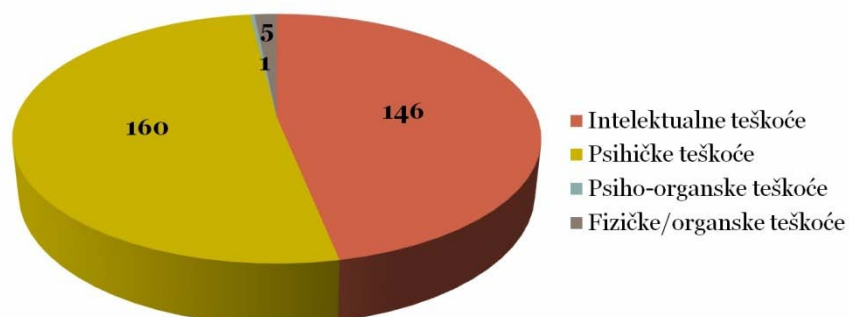
Zbog nepostojanja spektra službi podrške OSI u svojim lokalnim zajednicama, veći broj osoba sa intelektualnim teškoćama danas je zbrinuto u institucijama zatvorenog tipa i na taj način krše se njihova prava slobode, jednakosti odlučivanja i življenja u zajednici, a ovakav vid zbrinjavanja predstavlja oblik segregacije OSI što je neprihvatljiv u savremenom društvu. Većina osoba s intelektualnim teškoćama iz ZDK su smještene u 4 ustanove zatvorenog tipa u BiH: Bakovići, Drin, Pazarić i Duje.

Ukupno je **312** osoba smješteno u ove ustanove, i to:

- Broj osoba sa područja ZDK, smještenih u Zavodima prema vrsti teškoća

Vrste teškoće	Broj osoba
OSI sa intelektualnim teškoćama	146
OSI sa psihičkim teškoćama	160
OSI sa psiho organskim teškoćama	1
OSI s teškim intelektualnim teškoćama	1
OSI sa fizičkim / organskim teškoćama	5
Ukupno	312

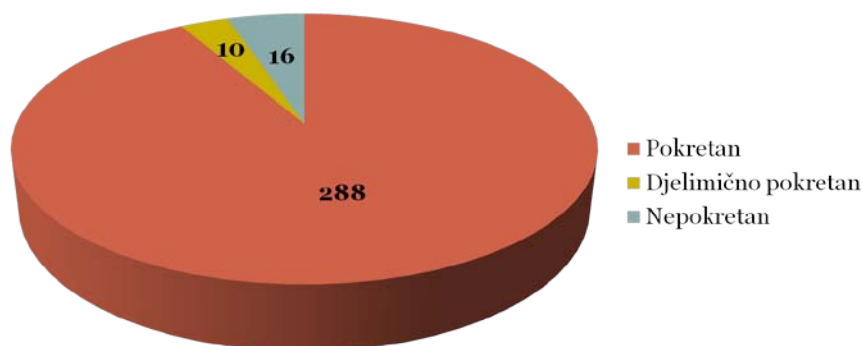
Grafikon 21 – Zeničko-dobojski kanton
Broj osoba smještenih u zavode prema vrstama teškoća

- Broj osoba sa područja ZDK, smještenih u zavodima prema njihovoj pokretljivosti

Pokretljivost	Broj osoba
Pokretne osobe	286
Nepokretne osobe	16
Djelimično pokretne osobe	10
Ukupno	312

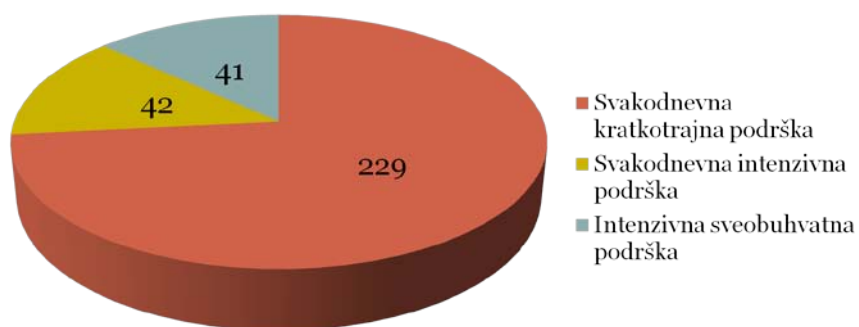
Grafikon 22 – Zeničko-dobojski kanton
Broj osoba smještenih u zavode s obzirom na njihovu pokretljivost

- Broj osoba sa područja ZDK, smještenih u zavodima prema nivou potrebne podrške

Nivo podrške	Broj osoba
Svakodnevna kratkotrajna podrška	229
Svakodnevna intenzivna podrška	42
Intenzivna sveobuhvatna podrška	41
Ukupno	312

Grafikon 25 – Zeničko-dobojski kanton
Broj osoba prema nivoima potrebne podrške

Gore navedeni podaci dobiveni su od Federalnog ministarstva za rad socijalnu politiku i izbjeglice u 2014. godini. Neophodno je poduzimati aktivnosti na razvijanju alternativnih oblika zbrinjavanja osoba sa invaliditetom i transformaciju institucija zatvorenog tipa.

STANJE U OBLASTI ZDRAVSTVA

Prema Zakonu o zdravstvenom osiguranju građani Federacije BiH ostvaruju pravo na **obavezno** zdravstveno osiguranje, **prošireno** zdravstveno osiguranje i **dobrovoljno** zdravstveno osiguranje. Kada su u pitanju osobe sa invaliditetom, u okviru prava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja one zdravstvenu zaštitu ostvaruju pod jednakim uslovima kao i ostale osigurane osobe i zdravstveni sistem osobe sa invaliditetom ne odvaja ni po kom osnovu od ostalih građana (osim prednosti kod vršenja pregleda, ali i to samo za određene kategorije osoba sa invaliditetom). U okviru sistema, svi osigurani građani mogu ostvarivati pravo na primarnu zdravstvenu zaštitu koja uključuje specijalističko-konzilijarnu zdravstvenu zaštitu, bolničko liječenje, pravo na korištenje lijekova koji su utvrđeni osnovnim i dopunskim listama lijekova, pravo na stomatološko-protetske usluge i stomatološko protetske nadomjestke, pravo na ortopedska i druga pomagala i pravo na pomoć u inostranstvu.

Obim i prava na ortopedska i druga pomagala za građane – osiguranike definisana su „Uredbom o obimu, uslovima i načinu ostvarivanja prava osiguranih lica na korištenje ortopedskih i drugih pomagala, endoproteza, stomatološko–protetske pomoći i stomatološko–protetskih nadomjestaka“

Ovom Uredbom osiguranici ostvaruju pravo na različita pomagala, a prema medicinskim indikacijama i preporuci ljekara. Pomagala koja su dostupna osobama sa invaliditetom preko Zavoda zdravstvenog osiguranja nisu zadovoljavajućeg kvaliteta i ne mogu udovoljiti funkciji za koju su namijenjena.

U najvećem broju zdravstvenih ustanova u Zeničko-dobojskom kantonu nije primjenjen princip pristupačnosti za osobe sa invaliditetom. Neki od primjera su:

- Nisu prilagođeni svi domovi zdravlja/ambulance;
- Ne postoje (ili ih nije dovoljan broj) specijalizovanih stomatoloških službi za rad sa osobama sa intelektualnim invaliditetom.

Kada je riječ o zdravstvenoj zaštiti još uvijek postoje predrasude i nedovoljna senzibiliranost zdravstvenih radnika o načinima pristupa osobama sa invaliditetom, nedostatak informacija o zaštiti i načinu ostvarivanja osnovnih ljudskih prava, nedovoljna lepeza lijekova neophodnih za svakodnevnu zdravstvenu zaštitu u okviru postojeće esencijalne liste lijekova, neadekvatne opreme za ginekološke, stomatološke i sve druge zdravstvene usluge za osobe sa invaliditetom, nedovoljno posvećivanje pažnje ranoj identifikaciji i intervenciji kao i radu na prevenciji nastanka/razvoja dalje invalidnosti. Prilikom nabavke protetičkih pomagala, ortoza, ortopedskih cipela i kolica, sredstava za inkontinenciju (pelene, kateteri), pomagala za slijepe, slabovidne i gluhe i nagluhe i ostalih pomagala, participacije su prevelike u odnosu na ekonomski status te

kategorije stanovništva, posebno ako imamo u vidu da ove osobe većinom pripadaju socijalno ugroženim kategorijama stanovništva.

STANJE U OBLASTI ZAPOSŁJAVANJA

Donošenjem Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju osoba sa invaliditetom u Federaciji BiH (2011. god) i osnivanjem Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom Federacije BiH (2012. god), stvoreni su zakonski preduslovi koji osobama sa invaliditetom omogućavaju radno osposobljavanje, konkurentno i održivo zaposlenje, očuvanje zaposlenja, te napredovanje u karijeri. To predstavlja konkretnu i sistemsku primjenu novog inkluzivnog odnosa društvene zajednice prema osobama sa invaliditetom u ovoj oblasti, gdje je, za razliku od ranije potenciranih alternativnih modela zapošljavanja, akcenat stavljen na zapošljavanje osoba sa invaliditetom na otvorenom tržištu rada. Prema ovom zakonu, osobe sa invaliditetom pravo na rad ostvaruju uglavnom na dva osnovna načina i to: zapošljavanjem na otvorenom tržištu rada i zapošljavanjem pod posebnim uslovima, čime se one dovode u isti položaj i dobivaju jednak tretman u pristupu zapošljavanju i ostvarivanju prava na rad u odnosu na ostale osobe.

I pored dobrih rješenja i praksi koje su sadržane u politikama i zakonima, proces profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba sa invaliditetom ima veliki broj slabosti koje se prvenstveno ogledaju u nepostojanju odgovarajućeg plana profesionalne rehabilitacije i osposobljavanja usklađenog sa potrebama tržišta rada, nedovoljnoj informisanosti o mogućnostima koje nude normativni i institucionalni okviri, opštem stanju privrednog i ekonomskog života te u još uvijek prisutnim snažnim predrasudama prema osobama sa invaliditetom.

Po evidenciji Kantonalne službe za zapošljavanje u ZDK na dan 31.12.2013. godine na Zavodu je bilo prijavljeno 2011 osoba sa invaliditetom.

Pregled nezaposlenih invalidnih lica dat je u slijedećoj tabeli:

Nezaposlene OSI	Muški	ženski	ukupno
RVI	1084	33	1117
Ostali OSI	599	295	894
Ukupno	1683	328	2011

U ZDK još uvijek postoje negativni stavovi i predrasude prema radnicima sa invaliditetom, a posebno kada se radi o osobama s intelektualnim poteškoćama. Privatni poduzetnici slabo koriste povlastice koje im pruža ovaj Zakon i nemaju praksu zapošljavanja OSI.

STANJE U OBLASTI OBRAZOVANJA

Okvirnim zakonima Bosne i Hercegovine kojima se reguliše oblast obrazovanja utvrđeno je jednako pravo svih na obrazovanje bez diskriminacije i pod jednakim uslovima. Nadležnost za oblast obrazovanja u Federaciji BiH je, prema Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine, dodijeljena kantonima, dok na nivou Federacije, ovo pitanje nije zakonima uređeno. Kantonalni propisi u oblasti obrazovanja definišu i pravo na obrazovanje djece i mladih sa poteškoćama u razvoju, djece i mladih sa invaliditetom bez diskriminacije i pod jednakim uslovima kao i za svu djecu i mlade, a u najboljem interesu djeteta sa invaliditetom.

Obrazovanje predstavlja jedan od najvažnijih aspekata rehabilitacije osoba s invaliditetom i nezaobilaznu kariku na putu ka potpunoj radnoj i socijalnoj integraciji. Obrazovanje osoba sa invaliditetom se odvija u specijalizovanom i inkluzivnom obliku. Međutim, iako se inkluzivno obrazovanje i profesionalna rehabilitacija uveliko zagovaraju i evidentno je da su proteklih godina poduzete značajne mjere u procesu inkluzije, one, nažalost, nisu bile praćene odgovarajućom stručnom, finansijskom, infrastrukturnom, tehničkom i drugom podrškom.

U lokalnim zajednicama Zeničko-dobojskog kantona nedovoljna je podrška djeci i mladima s posebnim potrebama, kao i njihova uključenost u društveni život. Uključenost u odgojno-obrazovni sistem i provedba inkluzivnog obrazovanja se provodi uz maksimalan angažman postojećih resursa. Obrazovanje osoba s invaliditetom u Zeničko-dobojskom kantonu provodi se u redovnim i specijalnim školama. U redovnim školama postoji podrška školskih timova za inkluziju, ali je nedostatna uključenost stručnjaka različitih profila osposobljenih za izradu individualno prilagođenih programa, psiho-socijalnu podršku, individualne stručne tretmane. Dosadašnja podrška inkluzivnom obrazovanju bila je izraženija u osnovnim školama (Implementacija indeksa inkluzivnosti, školski razvojni timovi za podršku razvoju inkluzivne kulture, politike i prakse), a sa podrškom inkluzivnom obrazovanju u srednjim školama intenzivnije se krenulo od školske 2013/14. godine.

U školama nisu otklonjene arhitektonske barijere, ne postoje toaleti za OSI, ne postoje liftovi. Samo jedna škola na području ZDK ima lift za OSI, samo jedna škola ima toalet za OSI i rampu za povezivanje spratnosti. Istraživanje koje je provedeno u oblasti pristupačnosti i položaja djece OSI u inkluzivnom obrazovanju, dat će prave pokazatelje stanja u odgojno obrazovnim ustanovama na polju pristupačnosti i kvaliteta inkluzivnog obrazovanja.

Istraživanje o pristupačnosti koje je provedeno 2014. godine od strane Koalicije organizacija osoba sa invaliditetom ZDK obuhvatilo je 11 predškolskih ustanova, 57 osnovnih škola, 34 srednje škole, 6 visokoškolskih ustanova, 12 biblioteka i 1 studentski dom. Od svih 121 obrazovne ustanove, njih 46 ima izgrađenu rampu za osobe sa invaliditetom, od čega je samo 26

pristupnih rampi izgrađeno prema važećim standardima pristupačnosti. U 109 obrazovnih ustanova ne postoji adekvatna povezanost među spratovima za osobe sa invaliditetom. Od tog broja, samo jedna ustanova je povezana liftom. Od ukupno 121 obrazovne ustanove, samo dvije posjeduju prilagođen toalet za osobe sa invaliditetom.

2. PLAN MJERA I RJEŠENJA KOJE TREBA PROVESTI

Vizija

„Društvo jednakih prava za sve“

Misija

Primjenom međunarodnih i domaćih zakonskih okvira obezbijediti uslove za donošenje i provođenje sistemskih rješenja sa ciljem kvalitetnog zadovoljavanja svih potreba osoba s invaliditetom u lokalnoj zajednici.

Pregled odabranih prioritetnih oblasti u ZDK – potrebe i rješenja:

Koalicija OOSI ZDK je vodeći se „Standardnim pravilima UN-a“ koja su postala univerzalno polazište u kreiranju politika u oblasti invalidnosti i prema prepoznatim potrebama i trenutnim resursima od 22 Standardna pravila odabrala slijedeća Pravila: „**Pristupačnost**“, „**Servisi podrške**“, i „**Obrazovanje**“.

Ovo je početak uključivanja problematike invalidnosti na kantonalnom/lokalnom nivou, a za potpuno sudjelovanje i jednaku participaciju OSI ovaj LPAI bi u budućnosti trebalo nadopuniti i drugim standardnim pravilima.

2.1.PRIORITETNA OBLAST: PRISTUPAČNOST

(član 9. Konvencije UN o pravima OSI, Pravilo 2 – Standardna pravila UN)

Uvod: Pristupačnost je „**prvo prioritetno pravo**“ u obezbjeđivanju „**društva jednakih prava za sve**“. Pristupačnost je prvo pravilo ciljnih područja UN Standardnih pravila za izjednačavanje mogućnosti za OSI jer one osiguravaju uslove da se ostvare ciljevi u svim ostalim područjima života OSI (školovanje, zapošljavanje, kulturni i vjerski život, sport i rekreacija, obiteljski život). Ovo pravilo podrazumijeva pravo na pristupačnu sredinu za OSI i obezbijeđen pristup informacijama i komunikacijama. U ZDK još uvijek postoje mnogobrojne prepreke i barijere koje onemogućavaju OSI da samostalno i upotpunosti jednako sa drugima učestvuju u svim područjima života .

Države trebaju prepoznati opći značaj pristupačnosti u procesu izjednačavanja mogućnosti u svim sferama društva. Za osobe sa bilo kojom vrstom invaliditeta, države trebaju:

1. Politika lokalne vlasti u oblasti invalidnosti mora imati dugoročne ciljeve koje počivaju na tome da OSI treba da imaju ista prava kao i ostali građani. U skladu s tim treba da obezbijedi primjenu zakona i utvrđenih standarda u ovoj oblasti, poveća sankcije, pojača inspeksijski nadzor i prizna opći značaj pristupačnosti u procesu izjednačavanja mogućnosti za OSI.
2. Osigurati pristup osobama sa invaliditetom njihovom životnom okruženju, sredstvima javnog prijevoza, institucijama, uslugama, sistemima komunikacije i informacijama planskim i osmišljenim uklanjanjem barijera i izgradnjom pristupačnih objekata i usluga.
3. Pristupačnost je prvo pravilo ciljnih područja UN Standardnih pravila za izjednačavanje mogućnosti jer one osiguravaju uslove da se ostvare ciljevi u svim ostalim područjima života OSI (školovanje, zapošljavanje, kulturni i vjerski život, sport i rekreacija, obiteljski život).
4. Lokalne vlasti treba da osiguraju pristup izgrađenom okruženju zatvorenog i otvorenog tipa tj. da primjene **univerzalni dizajn** u uređenju prostora i tako osiguraju neprekinut lanac kretanja za OSI.
5. Donositelji odluka na lokalnom nivou treba da istovremeno vode računa da informacije i telekomunikacije od javnog interesa budu dostupne OSI.

2.1.1 PRIORITETNA POTREBA: PRAVO NA PRISTUPAČNU SREDINU

Primjenjivati i razvijati standarde pristupačnosti i koncepte univerzalnog dizajna, izgrađenog okruženja i osigurati nesmetano kretanje OSI u ZDK i općinama, tj. nesmetani pristup:

- Mjestu stanovanja
- Svim stambenim objektima
- Zdravstvenim ustanovama
- Radnom mjestu
- Privatnim i javnim turističkim objektima
- Javnim ustanovama (sud, pošta, općina, banke)
- Ustanovama za obrazovanje (predškolske, osnovne, srednje)
- Trgovačkim objektima
- Vjerskim institucijama i vjerskim objektima
- Javnom gradskom i prigradskom prevozu

Postojeći resursi:

Federalna Uredba o prostornim standardima, urbanističko-tehničkim uslovima i normativima za sprječavanje stvaranja arhitektonsko-urbanističkih prepreka za lica sa umanjnim djelesnim mogućnostima;

Zakon o prostornom uređenju i građenju „Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“ broj: 1/14), koji je stupio na snagu 2014. godine i zakonski definiše oblast invalidnosti na prostoru Zeničko-dobojskog kantona u procesu planiranja i izgradnji prostora;

Ministarstvo prostornog uređenja, prometa i komunikacije i zaštite ZE-DO kantona; OSI.

Detaljne karakteristike potreba: Uvidom u situaciju na terenu je utvrđeno da se djelimično poštuju norme univerzalnog dizajna po pitanju pristupačnosti. Nepoštivanje normi posebno je izraženo kada su u pitanju obrazovne institucije. Nešto bolja situacija je u ustanovama socijalne zaštite, a najbolja situacija je kada su u pitanju zdravstvene ustanove i apoteke, kao i banke.

Analiza istraživanja pristupačnosti koju je provela naša koalicija na zahtjev Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, dala je podatke koje pokazuje izuzetno loše stanje pristupačnosti odgojno obrazovnih ustanova, dok je nešto bolja situacija kod zdravstvenih ustanova i ustanova socijalne zaštite na području ZDK.

Rješenja:

- Navedeni Zakon je obavezao planera – urbanistu da oblasti invalidnosti rješava u postupku izrade i usvajanja prostorno-planske dokumentacije. U postupku usvajanja, kroz javnu diskusiju (kojoj je izložen svaki prostorno-planski dokument) omogućeno je osobama sa invaliditetom da se uključe u proces donošenja prostorno-planskih dokumenata dostavljanjem primjedbi i sugestija.

U skladu sa navedenim, planer-urbanista i osoba sa invaliditetom trebaju da sarađuju na pravilnom rješavanju „prava pristupačnosti“.

- Navedeni Zakon je regulisao da se za : „Građevine sa više stambenih jedinica, javni objekti, te uslužni i privredni objekti moraju biti projektovani i izgrađeni tako da je licima sa umanjnim tjelesnim sposobnostima trajno osiguran nesmetan pristup“ u postupku donošenja rješenja za izgradnju (urbanistička saglasnost, građevinska dozvola) trebaju propisati i ispuniti uslov za ukidanje arhitektonskih barijera.
Za postojeće objekte koji spadaju u istu kategoriju navedenih objekata, Zakon je propisao uklanjanje arhitektonskih barijera u roku od 5 godina od dana stupanja na snagu (do februara 2019.godine), što je u obavezi vlasnika građevine ili investitora.
- Kontrola svih dokumenata za uređenje i izgradnju prostora u nadležnosti je inspekcije (općinske i kantonalne).
-

Koraci	Odgovorne osobe	Vremenski rok	Potrebni resursi
1) Izvršiti istraživanje pristupačnosti u svim odgojno obrazovnim ustanovama, zdravstvenim i ustanovama socijalne zaštite na području ZDK/ZDŽ.	Koalicija OOSI ZDK	2014	Sredstva programa LPAI
2) U svim javnim ustanovama na području ZDK/ZDŽ, ustanovama odgoja i obrazovanja, zdravstvene zaštite, socijalnim ustanovama, ustanovama kulture i dr. uvesti u obavezu dugoročni plan za izgradnju adekvatnih pristupa poštujući urbanističko tehničke standarde i normative univerzalnog dizajna.	Nadležne službe ZDK i opština, javna preduzeća i ustanov	2017	Ljudski resursi i materijalna sredstva
3) U svim javnim ustanovama na području ZDK (obrazovnim, zdravstvenim, kulturnim, ustanovama socijalne zaštite), omogućiti adekvatan pristup osobama sa invaliditetom.	Nadležne službe ZDK i opština, javna preduzeća i ustanov Koalicija OOSI	2017. -kontinuirano	Budžet kantona i opština; sredstva međunarodnih i domaćih donatora
4) Pojačati nadzor inspeksijske službe, te povećati sankcije za nepoštivanje pravosnažnog Zakona i uredbe.	Nadležne inspeksijske službe	2017. -kontinuirano	Općinska i kantonalna inspekcijai i materijalna sredstva

2.1.2. PRIORITETNA POTREBA:

REKONSTRUKCIJA I IZGRADNJA TOALETA PRISTUPAČNOG ZA OSOBE SA INVALIDITETOM U OBRAZOVNIM USTANOVAMA ZDK.

Postojeći resursi:

Federalna Uredba o prostornim standardima, urbanističko-tehničkim uslovima i normativima za sprječavanje stvaranja arhitektonsko-urbanističkih prepreka za lica sa umanjenim djelesnim mogućnostima;

Detaljne karakteristike potrebe:

Istraživanje pristupačnosti rađeno za Federalno Ministarstvo rada i socijalne politike u 2014. godini u obrazovnim ustanovama na području Zeničko-dobojskog kantona dalo je slijedeće rezultate:

Od 57 osnovnih škola u ZDK obuhvaćenih istraživanjem, samo dvije škole imaju prilagođen toalet za osobe sa invaliditetom.

Od 34 srednje škole na području ZDK koje su obuhvaćene istraživanjem, niti jedna nema izgrađen prilagođen toalet za osobe sa invaliditetom.

Od 6 visokoškolskih ustanova (fakulteta) koji su obuhvaćeni istraživanjem, niti jedan nema izgrađen prilagođen toalet za osobe sa invaliditetom.

Također od 11 predškolskih ustanova obuhvaćenih istraživanjem, niti jedna nema prilagođen toalet za osobe sa invaliditetom.

Dakle, može se utvrditi da skoro sve obrazovne ustanove na području Zeničko-dobojskog kantona imaju neprilagođen, nepristupačan i neupotrebljiv toalet za djecu-osobe sa invaliditetom.

Riješenje: Izgradnja toaleta prilagođenog osobama sa invaliditetom u obrazovnim ustanovama na području ZDK.

Vremenski rok: 2017

Odgovorni subjekti: Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta ZDK; Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice; Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline; općine/grad.

Procjena potrebnih sredstava: Sredstva budžeta ZDK i međunarodnih fondova.

2.2 PRIORITETNA OBLAST: SERVISI PODRŠKE

„Država treba da osigura razvoj i snabdijevanje službi za podršku i pružanje pomoćnih usluga, uključujući i pomagala za osobe s invaliditetom, kako bi im pomogle da povećaju nivo samostalnosti u svakodnevnom životu i ostvare svoja prava.

2.2.1 PRIORITETNA POTREBA: STANOVANJE UZ PODRŠKU-SAMOSTALNO ŽIVLJENJE U LOKALNOJ ZAJEDNICI OSI

Pravo na život u zajednici jedno je od temeljnih ljudskih prava. Život u zajednici ne podrazumijeva samo fizičku prisutnost, njega karakteriziraju odnosi i aktivnosti, stečena iskustva i emocije. Zbog smještaja u stacionarne ustanove i nedostupnosti redovnih službi obrazovanja i zapošljavanja mnoge osobe s intelektualnim teškoćama uglavnom su isključene iz svakodневних društvenih aktivnosti. Život u lokalnoj zajednici te razvoj službi podrške u zajednici, kao alternative stacionarnim ustanovama, je od ključnog značaja za postizanje smislene socijalne inkluzije. U ovom kontekstu pojam socijalna inkluzija podrazumijeva stvarnu i aktivnu participaciju osoba s intelektualnim teškoćama u aktivnostima zajednice čime će pridonositi vlastitom razvoju ali i razvoju same zajednice. Razvoj službi u zajednici će pokazati da se sveobuhvatne, održive i isplative kvalitetne usluge u zajednici mogu i trebaju razviti kao alternative stacionarnom smještaju, odnosno smještaju u institucije zatvorenog tipa.

Na području BiH još uvijek preovladava tradicionalno zbrinjavanje osoba u institucijama azilnog tipa, iako ukidanje klasičnih institucija postaje zahtjevom niza UN-ovih deklaracija i ulazi u područje poštovanja ljudskih prava, te predstavlja oblik segregacije i getoizacije koji u savremenom svijetu nije prihvatljiv.

U zavodima zatvorenog tipa u BiH smješteno je iz ZDK 146 osoba sa intelektualnim teškoćama. Prema podacima Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK, za smještaj u Zavodima, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice godišnje izdvaja 1,8 miliona KM. Krajnji cilj procesa deinstitutionalizacije je uspostavljanje mješovitog sistema koji pruža mogućnost, a koji je usmjeren ka podržavanju osoba sa invaliditetom u ostvarivanju i održavanju optimalnog nivoa samostalnosti i društvenog učešća, uzimajući u obzir činioce, okruženje i očekivanja.

Na osnovu Sporazuma o saradnji zaključenog 30.09.2013. godine između ZE-DO kantona-Ministarstva rada, socijalne politike i izbjeglice i Ustanove socijalne zaštite „Sumero Centar za

podršku osobama s invaliditetom u zajednici“, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice je 25.08.2014. godine potpisalo Ugovor o načinu realizacije prvog koraka u decentralizaciji i transformaciji postojećeg institucionalnog smještaja osoba s invaliditetom iz ZE-DO kantona. U stavu (1) člana 2. Navedenog Ugovora, otvorena je mogućnost da, u slučaju potrebe za otvaranjem dodatnih stambenih jedinica i povećanjem broja štićenika, Ustanova socijalne zaštite „Sumero centar za podršku osobama s invaliditetom u zajednici“ zadržava pravo proširivanja ljudskih i stambenih kapaciteta u Zeničko-dobojskom kantonu, o čemu će strane potpisati blagovremeno Aneks ovom Ugovoru.

Trenutno je usluga stanovanja u zajednici za osobe s invaliditetom integrisana u gradu Zenica. Do novembra 2015. godine, uz saglasnost Ministarstva za rad socijalnu politiku i izbjeglice ZDK, JU Centar za socijalni rad Zenica je izvršila izmještanje 12 osoba iz ustanova socijalne zaštite koje se nalaze van područja Zeničko-dobojskog kantona. Ukupno 16 osoba koristi usluge stanovanja u zajednici uz podršku.

Postojeći resursi: Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Kantonalno ministarstvo zdravlja, Kantonalno ministarstvo rada i socijalne politike, Ustanova socijalne zaštite „Sumero centar za podršku osobama s invaliditetom u zajednici“, Centri za socijalni rad, Nevladine organizacije, te postojeća finansijska sredstva koja se već izdvajaju za smještaj korisnika s područja Kantona, Općina i Grada u ustanove zatvorenog tipa, Općinski resursi, domaći i međunarodni donator.

Detaljne karakteristike potreba: Potreba za kvalitetnijim životom OSI u lokalnoj zajednici, socijalno uključivanje/inkluzija osoba sa intelektualnim teškoćama kroz uspostavu mješovitog modela servisa podrške u lokalnoj zajednici, prevencija institucionalizacije, deinstitucionalizacija OSI, integrisati uslugu stanovanja u zajednici i u ostalim općinama Zeničko-dobojskog kantona, kako bi omogućili ostanak OSI u lokalnoj zajednici. Ovim modelom OSI imaju mogućnost izbora svog mjesta stanovanja, gdje i s kim će živjeti, ravnopravno s drugim osobama, te da nisu primorane živjeti po određenom programu. Usluge u lokalnoj zajednici namjenjene općoj populaciji dostupni su na ravnopravnoj osnovi osobama s invaliditetom i u skladu s njihovim potrebama.

Riješenja: Kontinuirana podrška za razvoj i integrisanje usluge stanovanja u zajednici uz podršku u svim općinama/gradu na području Zeničko-dobojskog kantona uz primjenu međusektoralnog i multidisciplinarnog pristupa u radu sa osobama s invaliditetom.

Vremenski rok: 2016. - kontinuirano

Odgovorni subjekti: Zeničko-dobojski kanton, Općina, kantonalno Ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalno Ministarstvo zdravstva i zdravstvene ustanove sa naglaskom na Centre za mentalno zdravlje, Centar za socijalni rad Zenica i Ustanove socijalne zaštite „Sumero centar za podršku osobama s invaliditetom u zajednici“.

Procjena potrebnih sredstava: Sredstva iz budžeta Zeničko-dobojskog kantona za tekuću godinu namijenjena za plaćanje troškova smještaja korisnika u ustanovama socijalne zaštite; sredstva iz budžeta općina/grada za tekuću godinu za obezbjeđenje uslova za stanovanje osoba s invaliditetom u zajednici (podrška u opremanju stambenih jedinica i dr.); Sredstva obezbjeđena putem projekata Koalicije organizacija osoba s invaliditetom Zeničko-dobojskog kantona i drugih udruženja građana koja omogućavaju podršku osobama s invaliditetom, a nisu u članstvu Koalicije.

Koraci	Odgovorni subjekti	Vremenski rok	Potrební resursi
1) Osnivanje Ustanove socijalne zaštite „sumero centar za podršku osobama s invaliditetom u zajednici“ u cilju usluga stanovanja u zajednici za osobe s invaliditetom. 1a) Provođenje aktivnosti na detekciji broja i odabir korisnika u procesu deinstitutionalizacije sastavljene od Centara za socijalni rad, predstavnika nadležnog kantonalnog ministarstva. 1b) Realizacija Ugovora o pružanju usluga stanovanja u zajednici za OSI uz podršku u cilju provođenja deinstitutionalizacije i decentralizacije institucionalnog smještaja za osobe sa invaliditetom	Ustanova socijalne zaštite „Sumero Centar za podršku osobama sa invaliditetom u zajednici“, Ministarstvo rada, socijalne politike i izbjeglica ZDK. Centar za socijalni rad Zenica	2015. 2015.	Ljudski resursi, Materijalni troškovi Ljudski resursi Sredstva iz budžeta ZDK namijenjena za Plaćanje troškova Smještaja korisnika u ustanovama socijalne zaštite
2) Kontinuirana podrška za razvoj i integrisanje usluge stanovanja uz podršku za OSI u svim općinama/gradu na području Zeničko-dobojskog kantona uz primjenu međusektoralnog i multidisciplinarnog pristupa u radu sa osobama s invaliditetom.	Ustanova socijalne zaštite „Sumero centar za podršku osobama sa invaliditetom u zajednici“, Ministarstvo rada, socijalne politike i izbjeglica ZDK, . Ministarstvo zdravstva i zdravstvene ustanove sa naglaskom na centre za mentalno zdravlje, Centri za socijalni rad Na području ZDK	2016. -kontinuirano	Sredstva iz budžeta ZDK namijenjena za Plaćanje troškova Smještaja korisnika u ustanovama socijalne zaštite; sredstva iz budžeta općina/gradova tekuću godinu za obezbjeđivanje uslova za stanovanje osoba s invaliditetom u zajednici (podrška u opremanju stambenih jedinica i dr.); Sredstva obezbjeđena putem projekata Koalicije organizacija osoba sa i nvaliditetom ZDK i drugih udruženja građana koja omogućavaju podršku OSI, a nisu članovi Koalicije.

2.2.2. PRIORITETNA POTREBA:

KONTINUIRANO DJELOVANJE JAVNE USTANOVE DNEVNI CENTAR ZA DJECU I ODRASLE OSOBE SA POSEBNIM POTREBAMA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA I USPOSTAVA POSLOVNIH JEDINICA I U DRUGIM OPĆINAMA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA

Jedan od najznačajnijih pokazatelja razvijenog civiliziranog društva jest briga za osobe sa invaliditetom. Takve osobe, s manjim ili većim teškoćama, mogu postići rezultate i ispuniti kriterije koje nameće društveni život zahvaljujući razvoju nauke, tehnike, medicine i komunikacije. Zahvaljujući porastu svijesti, u razvijenim društvima se počelo više činiti za OSI i pružati im uslove za ravnopravno učešće u društvenim zbivanjima i jačanju inkluzije i integracije. U saradnji sa NVO i stranim donatorima od 1999. godine, a uz podršku Vlade Zeničko-dobojskog kantona i Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, pokrenute su aktivnosti na integrisanju usluga dnevnog zbrinjavanja djece i odraslih s posebnim potrebama na Zeničko-dobojskom kantonu kroz projekte u saradnji sa: JU Škola za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju osoba sa poteškoćama u psihofizičkom razvoju Zenica, Udruženje građana za pomoć osobama sa poteškoćama u razvoju „Svjetlost“ Zenica, JU Centar za socijalni rad Tešanj, Udruženje roditelja djece sa poteškoćama u razvoju „mala sirena“ Zavidovići i Udruženje „Humanost-sociates humanitatis“ Zenica.

Ministarstvo i dalje podržava projekte dnevnog zbrinjavanja u JU Škola za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju osoba sa poteškoćama u psihofizičkom razvoju Zenica (finansiranje asistenata u nastavi i prevoz djece i mladih s posebnim potrebama) i dnevne centre pri udruženju „Humanost-sociates humanitatis Zenica, odnosno „Dnevni centar za djecu s posebnim potrebama Maglaj“, gdje se pružaju usluge za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama iz općina Maglaj, Zavidovići i Žepče, te „Dnevni centar za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama Visoko“ gdje se pružaju usluge za korisnike iz općina: Visoko, Kakanj, Breza, Vareš i Olovo. Također, nakon projektnih aktivnosti od januara 2015. godine nastavljeno je pružanje usluga za rano podsticanje razvoja i ranu intervenciju za djecu sa posebnim potrebama u sklopu JU „Centra za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama Zeničko-dobojskog kantona, u okviru koje djeluje i mobilni tim za pružanje usluga korisnicima i u drugim zainteresovanim općinama na području Zeničko-dobojskog kantona. Ustanova je osnovana sa ciljem sistemskog uređenja i obavljanja djelatnosti socijalne, odgojno-obrazovne i zdravstvene zaštite za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama. U organizacionom djelovanju ove ustanove predviđeno je da se postojeći dnevni centri integrišu kao poslovne jedinice u Visokom i Maglaju i da se uspostavlja poslovna jedinica u Tešnju.

Sa ciljem obezbjeđivanja proširenih kapaciteta u toku je realizacija projekta „Izgradnja zgrade Dnevnog centra za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama u Žepču“ za korisnike usluga iz općina Maglaj, Zavidovići i Žepče, dok će se određene usluge nastaviti pružati i u Maglaju.

Uz donatorsku podršku UNICEF-a, u općini Olovo je opremljena prostorija za pružanje usluga za djecu sa posebnim potrebama. Usluge su omogućene u saradnji sa JU Centar za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama, Udruženjem „Humanost-sociates humanitatis, tj. Dnevnim centrom za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama Visoko i općinom Olovo. Ovaj resurs će biti podružnica poslovne jedinice JU Centar za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama Zeničko-dobojskog kantona.

Dnevni centar uspostavljen je i u općini Tešanj gdje se provodi projekat Dnevni centar za djecu s posebnim potrebama pri JU Centar za socijalni rad Tešanj. U toku je izgradnja objekta Dnevnog centra uz finansijsku podršku privatnog sektora općine Tešanj.

Finansiranje usluga rane intervencije i podsticaj razvoja i dnevnog zbrinjavanja koje se pružaju u JU Centar za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama Maglaj i u Dnevnom centru za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama Visoko, zasniva se na principu solidarnosti, u omjeru da Zeničko-dobojski kanton putem Ministarstva učestvuje sa 2/3 sredstava, a općine/grad sa 1/3 sredstava, tj. usluge se sufinansiraju procentualno u odnosu na broj stanovnika Zeničko-dobojskog kantona. Stoga je vrlo bitno da općine/grad i dalje daju doprinos kroz uključivanje i blagovremeno sufinansiranje usluga čime će se obezbijediti kontinuitet pružanja navedenih usluga i povećana dostupnost istih za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama na Zeničko-dobojskom kantonu.

Kvalitet usluga također zavisi od međusektoralne saradnje institucija, lokalnih samouprava, ustanova, NVO koji djeluju u oblasti socijalne zaštite i zaštite porodice sa djecom, zdravstvene zaštite i obrazovanja, tj. njihovog zajedničkog djelovanja na unapređenju zaštite korisnika i odraslih osoba s posebnim potrebama, a uz omogućavanje kontinuiranog učešća korisnika i njihovih roditelja, porodica.

Postojeći resursi:

Kantonalno Ministarstvo rada i socijalne politike i općine/grad, ustanove, NVO, privatni sektor, roditelji i korisnici; domaći i međunarodni donator; ustanove za zbrinjavanje djece i odraslih osoba.

Detaljne karakteristike potreba:

Potrebno je omogućiti podršku za kontinuiran rad i razvoj usluga JU Centar za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama Zeničko-dobojskog kantona, kao i razvoja usluga dnevnog zbrinjavanja na području Zeničko-dobojskog kantona, a s ciljem: prevencije, pružanja usluga i osposobljavanja za život u porodičnom okruženju, za samostalan život uz podršku, te socijalno uključivanje. Potrebno je omogućiti podršku u procesu deinstitutionalizacije.

Rješenja: Kontinuiran rad i razvoj usluga JU Dneni centar za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama Zeničko-dobojskog kantona i poslovnih jedinica.

Vremenski rok: 2016. - kontinuirano

Odgovorni subjekti: Skupština ZDK, Vlada ZDK, Kantonalno ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, općine/grad, ustanove socijalne i zdravstvene zaštite, obrazovne ustanove, NVO, privatni sektor, mediji, korisnici i njihovi roditelji, porodica.

Procjena potrebnih sredstava:

Sredstva iz budžeta Zeničko-dobojskog kantona za tekuću godinu (Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Ministarstvo zdravstva i Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport); sredstva iz budžeta općina/grada za tekuću godinu; sredstva iz donacija i projekata NVO.

	Odgovorne subjekti	Vremenski rok	Potrebni resursi
1) Kontinuiran rad i razvoj JU Dneni centar za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama Zeničko-dobojskog kantona i uspostava poslovnih jedinica u Visokom, Maglaju i drugim općinama Zeničko dobojskog kantona.	Skupština ZDK, Ministarstvo za rad, politiku i izbjeglice, općine/grad, ustanove socijalne i zdravstvene zaštite, obrazovne ustanove, NVO, privatni sektor, korisnici i njihovi roditelji, porodica.	2016.- kontinuirano	Ljudski resursi Materijalni troškovi Sredstva iz budžeta Zeničko-dobojskog kantona za tekuću godinu (Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Ministarstvo zdravstva i Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport); sredstva iz budžeta općina/grada za tekuću godinu; sredstva iz donacija i projekata NVO.

2.1.3. PRIORITETNA POTREBA:

OBEZBJEĐENJE ELEKTROMOTORNIH KOLICA ZA OSOBE OBOLJELE OD MIŠIĆNE DISTROFIJE

Postojeći resursi: Postojeća Odluka o obimu prava na korištenje ortopedskih i drugih pomagala, zubnoprotske pomoći i zubnoprotskih nadomjestaka i endoproteza.

Detaljne karakteristike potreba: Ranije zakonodavstvo je predviđalo mogućnost nabavke elektromotornih invalidskih kolica za osobe oboljele od mišićne distrofije. Međutim, postojeća zakonska odredba i Odluka koja je na snazi predviđa isključivo mogućnost nabavke invalidskih kolica na mehanički pogon. Osobe oboljele od mišićne distrofije su u daleko većoj potrebi za nabavkom elektromotornih kolica u odnosu na druge osobe sa fizičkim invaliditetom iz razloga što je mišićna distrofija progresivna, nasljedna bolest koja uništava mišiće koji kontrolišu pokrete te oni propadaju i slabe i dolazi do potpunog odumiranja mišića cijelog tijela. Dakle, zbog nemogućnosti pokreta bilo kojih ekstremiteta i ostalih dijelova tijela, smatramo da je ova potreba neophodna za kvalitetniji život osoba oboljelih od mišićne distrofije. Trenutno na području Zeničko-dobojskog kantona ima 98 osoba oboljelih od mišićne distrofije.

Rješenja: Izvršiti dopunu postojeće Odluke o obimu prava na korištenje ortopedskih i drugih pomagala, zubnoprotske pomoći i zubnoprotskih nadomjestaka i endoproteza koja je na snazi od 2005. godine, tako što će se predvidjeti mogućnost i uvjeti nabavke elektromotornih invalidskih kolica za osobe oboljele od mišićne distrofije.

Vremenski rok: 2017.god.

Odgovorne osobe: Skupština i Vlada Zeničko-dobojskog kantona, Ministarstvo zdravstva Zeničko-dobojskog kantona.

2.3. PRIORITETNA OBLAST: OBRAZOVANJE

(Član 24. Konvencije UN o pravima OSI i Pravilo 6 - Standardna pravila UN)

Uvod:

Država treba da obezbijedi da svako dijete ima jednako pravo na pristup i jednake mogućnosti učešća u odgovarajućem obrazovanju, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi. Jednak pristup i jednake mogućnosti podrazumijevaju osiguranje jednakih uslova i prilika za sve, za početak i nastavak daljeg obrazovanja. Odgovarajuće obrazovanje podrazumijeva obrazovanje koje u skladu sa utvrđenim standardima, osigurava djetetu da na najbolji način razvije svoje urođene i potencijalne umne, fizičke, i moralne sposobnosti na svim nivoima obrazovanja. Inkluzija podrazumijeva sveobuhvatno uključivanje lica s teškoćama u razvoju, teškoćama u učenju i uopšte teškoćama socijalne integracije u odgojno obrazovni sistem. U skladu s tim država treba da omogući da obrazovanje osoba sa invaliditetom bude integralni dio obrazovnog sistema.

Okvirni „Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju“ član 19., „Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju BiH“ član 5. ističe da «Inkluzija» podrazumijeva sveobuhvatno uključivanje lica s teškoćama u razvoju, teškoćama u učenju i uopće teškoćama socijalne integracije ne samo u odgojno – obrazovni sistem već i u svakodnevni život i društvenu stvarnost.

Nažalost u našim lokalnim zajednicama ne postoji adekvatna podrška djeci i mladima s posebnim potrebama i nedovoljna je njihova uključenost u društveni život i odgojno-obrazovni sistem tj. inkluzivno obrazovanje se nekvalitetno provodi.

Potrebno je naglasiti da je prisutan nizak stepen senzibiliziranosti građana i predstavnika lokalne zajednice o značaju i važnosti podrške ovoj populaciji, nizak stepen obrazovanosti roditelja djece s posebnim potrebama kao i prisutni stereotipi i predrasude kod roditelja da njihova djeca ne mogu da se obrazuju zajedno sa djecom sa poteškoćama u razvoju.

Iako su posljednjih godina vidljivi pomaci na provođenju inkluzije u obrazovanju potrebna je veća uključenost svih struktura na participativnoj osnovi kako bismo postigli potpunu uključenost djece s posebnim potrebama u odgojno-obrazovni sistem.

2.3.1 PRIORITETNA POTREBA:

UVOĐENJE MOBILNIH STRUČNIH TIMOVA U INKLUZIVNO OBRAZOVANJE

Za kvalitetno provođenje inkluzivnog obrazovanja neophodno je razviti kontinuirani sistem podrške školama, nastavnicima, roditeljima u pružanju kvalitetnog obrazovanja svoj djeci.

U tom smislu raditi na stvaranju školskih timova za inkluziju u čiji rad će biti, po potrebi, uključeni i stručnjaci različitih profila osposobljeni za izradu individualno prilagođenih programa, psiho-socijalnu podršku, individualne stručne tretmane.

Da bi se pružila kvalitetna podrška djeci sa posebnim potrebama u odgojno-obrazovnom procesu, neophodno je ostvariti tijesnu saradnju sa sektorom socijalne zaštite i zdravstva u kontekstu korištenja postojećih resursa (ustanove zdravstvenog i socijalnog tipa). Također, neophodna je kontinuirana stručna podrška nastavnicima i stručnjacima različitih profila na jačanju njihovih kompetencija za timsku podršku učenicima u inkluzivnom obrazovanju kroz stručna usavršavanja, i podršku jasnom definiranju uloge svakog člana školskog tima.

Postojeći resursi: Stručnjaci različitih profila koji posjeduju dodatne kompetencije za podršku djeci sa posebnim potrebama.

Detaljne karakteristike potreba: Potreba da mladi sa teškoćama u inkluzivnom obrazovanju imaju jednake mogućnosti sticanja znanja i vještine, kroz organizovanje stručnih službi kojima je cilj zadovoljiti potrebe OSI sa različitim invaliditetom.

U prvom redu kroz obezbjeđenje stručnog defektološkog kadra:

- Defektolog edukator rehabilitator,
- Defektolog, logoped,
- Defektolog, surdoaudiolog,
- Defektolog, tiflolog

U drugom redu kroz izradu individualnih prilagođenih programa za djecu sa teškoćama.

Rješenje: Jačanje postojećih resursa zdravstvenog, socijalnog i obrazovnog sektora s ciljem unapređenja inkluzivnog obrazovanja. Jačanje školskih timova kroz uključenje u njihov rad stručnjaka različitih profila.

Koraci koje treba poduzeti: Oformiti međuresorna radna tijela koja će analizirati postojeće stanje i poduzeti konkretne aktivnosti međusektoralnog djelovanja i podrške inkluziji. Uvođenje u školske timove stručnjake različitog profila osposobljenih za izradu individualno prilagođenih programa, psiho-socijalne podrške i individualne stručne tretmane u procesu inkluzivnog obrazovanja, njihov način rada i izvore finansiranja.

Vremenski rok: 2017.

Odgovorni subjekti: Skupština Zeničko-dobojskog kantona, Ministarstvo za obrazovanje ZDK, Pedagoški zavod ZDK, odgojno obrazovne institucije.

Izvori finansiranja i procjena potrebnih sredstava: Zeničko-dobojski kanton.

2.3.2. PRIORITETNA POTREBA:

ASISTENCIJA U INKLUZIVNOM OBRAZOVANJU

(Član 24. Konvencije UN o pravima OSI i Pravilo 7 - Standardna pravila UN)

Postojeći resursi: Lica koja posjeduju dodatne kompetencije za podršku djeci sa posebnim potrebama s obzirom na vrstu posebne potrebe (defektolozi raznih profila, nastavnici, psiholozi na birou za zapošljavanje).

Detaljne karakteristike potreba:

S obzirom da rezultati u sticanju znanja učenika u inkluzivnom obrazovanju mogu biti nedostatna za pojedine učenike tokom redovnog nastavnog procesa, potrebno im je osigurati dodatnu podršku (asistenciju). Uloga asistenta je višestruka i ogleda se u stručnoj pomoći nastavnicima i individualnoj pomoći učenicima. Sistem podrške inkluzivnom obrazovanju kroz redefiniranje rada postojećih školskih timova i podršku putem asistenata se isprepliće i nadopunjuje.

Rješenja: Stručno usavršavanje lica koja će pružati podršku učenicima i nastavnicima u nastavnom procesu.

Vremenski rok: 2017.godina

Koraci koje treba poduzeti: Izvršiti dopunu Zakona o osnovnom obrazovanju Zeničko dobojskog kantona, kao i Pedagoških standarda za osnovne škole kako bi se omogućila dodatna podrška (asistencija) u nastavi, te regulisao njihov način rada i izvori finansiranja.

Odgovorni subjekti: Skupština Zeničko dobojskog kantona, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona, Obrazovne ustanove

Izvori finansiranja: Budžet ZDK

2.3.3. PRIORITETNA POTREBA:

INTEGRACIJA DJECE SA POSEBNIM POTREBAMA PREDŠKOLSKOG UZRASTA U VRTIĆE I IGRAONICE

Postojeći resursi: Zakon o predškolskom odgoju Zeničko-dobojskog kantona

Detaljne karakteristike potreba:

Zakonom o predškolskom odgoju ZDK (Sl.novine ZDK Br.7/10) članom 4. garantuje se da svako dijete ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učestvovanja u odgovarajućem odgoju i obrazovanju bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi. Članom 9. Istoimenog Zakona se također navodi da se djeca sa posebnim potrebama uključuju u predškolsku ustanovu prema Programu koji je prilagođen njihovim individualnim potrebama, kao i da će se za svako dijete izraditi individualni program prilagođen njegovim mogućnostima, sposobnostima i potrebama. Članom 14. Stav 2 ističe se obaveza javnih i privatnih predškolskih ustanova da osiguravaju jednake mogućnosti i uvjete za prijem sve djece. Nažalost, pomenuti Zakon nije definisao sankcije za one ustanove koje ne omogućuju učestvovanja u odgovarajućem odgoju i obrazovanju, koje ne žele da prime svu djecu (ne primaju djecu sa posebnim potrebama), te samim tim nemaju niti prilagođene Programe rada.

Rješenja: Omogućiti potpunu integraciju djece sa invaliditetom u vrtiće i igraonice.

Koraci koje treba poduzeti:

Izvršiti dopunu postojećeg Zakona o predškolskom odgoju u dijelu koji se odnosi na sankcije za nepoštivanje odredbi člana 4. , člana 9. i člana 14.

Neophodno je utvrditi iznos novčane kazne, kao i obavezu da se primi dijete sa posebnim potrebama u situacijama kada je došlo do kršenja gore pomenutih odredbi.

Vremenski rok: 2017

Odgovorni subjekti: Općinska i gradska vijeća na području ZDK.

3. MONITORING I PRAĆENJE PROVOĐENJA LPAI ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA

Proces nadgledanja (monitoringa) i procjene (evaluacije) provođenja implementacije Akcionog plana u oblasti invalidnosti u ZDK (u daljem tekstu: LPAI ZDK) izuzetno je važan kako bi se osiguralo postizanje održivosti kao i odgovarajućeg kvaliteta mjera koje se provode, a koje je LPAI ZDK definisao.

U tu svrhu će se formirati Radni tim u kojem bi osim, predstavnika vlasti bile uključene i OOSI/OSI. Za proces monitoringa i evaluacije će se izraditi potrebni indikatori.

Proces nadgledanja provođenja Plana izuzetno je važan, pa je potrebno definisati PLAN monitoringa odnosno principe i načine praćenja njegovog provođenja. Plan nadgledanja treba da obuhvati :

- progres provođenja cjelokupnog plana,
- nadgledanje i procjena pojedinih aktivnosti,
- nadgledanje i procjena promjena određenih situacija- da li su mjere i rješenja adekvatan odgovor na potrebe,
- nadgledanje i procjena potrošnje sredstava namjenjenih za LPAI.

Sredstva za realizaciju monitoring biće obezbijedena iz dijela budžeta ZDK koji bude odvojen za realizaciju LPAI ZDK. Članovi ovog tima koristiće upitnike, intervju, evidencijske izvore, statističke podatke i ostale raspoložive metode koji će služiti da se na odgovarajući način prati i procjenjuje uspjeh u realizaciji aktivnosti LPAI ZDK.

Planirano je da periodični rezultati ovog tima budu prezentovani medijima, što će dodatno pojačati realizaciju samoga plana akcije u oblasti invalidnosti u ZDK.

Svim institucijama i organizacijama dostaviće se LPAI ZDK, te će iste biti pozvane da dostavljaju sve relevantne informacije i podatke iz oblasti svog djelovanja, a u skladu sa planiranim aktivnostima i preuzetim obavezama. Sve navedene podatke sakupljaće tim ta praćenje i procjenu, a nalazi, odnosno rezultati evaluacije i monitoring poslužiće za revidiranje postavljenih ciljeva i aktivnosti, kao i unapređenje kompletnog procesa realizacije LPAI ZDK.

Ljudska prava i sredstva
za postizanje

jednakih mogućnosti

Uključivanje oblasti

invalidnosti

u lokalne politike

Popis potreba osoba s

invaliditetom

i postojećih resursa zajednice

Planiranje

usmjereno

na osobu

Izrada nacрта

lokalnih planova

Akcije u oblasti invalidnosti

